

ANNEKE VAN BAALEN

BEWEGING EN OUDERDOM

Wat er gebeurt met de vrouwenbeweging als zij ouder wordt? Eenvoudig: eerst beweegt zij wat langzamer en dan beweegt zij helemaal niet meer. De vrouwenbeweging is dood, leve de volgende golf!

Niet iedereen ziet dit in. Het is ook verwarrend: de *vrouwen* die in die beweging bewogen leven bijna allemaal nog, kopen Opzij of lenen het van hun buurvrouw; zij werken bij instellingen voor feministiese rechtshulp of zorgverlening, of betrekken aldaar hulp of zorg; zij verwerven studiepunten en inkomens bij vrouwenstudies. Hoe kan de beweging dan dood zijn?

Gewoon: omdat al die vrouwen wel leven en hun werk doen, maar individueel, volgens de gewone procedures. Als ze bewegen, is dat op aerobics en tennisbanen. En als moeder in opstand komt - iedere dag komt er nog steeds een moeder in opstand - dan doet ze dat, net zoals vroeger, in haar eentje; als ze een vriendin of familielid heeft voor steun en advies, mag ze blij zijn.

Overall zijn vrouwen in hun eentje bezig: om een baantje te krijgen, om een baantje te houden, om eens wat verder te komen; en overall mogen ze blij zijn met die ene vriendin, die bereid is de eindeloze verwickelingen van sollicitatieprocedures, beoordelingsgesprekken, reorganisaties, bezuinigingen, vriendjespolitiek en seksuele intimidatie in al hun details aan te horen.

Overall volgen vrouwen trainingen en cursussen in assertiviteit, onderhandelen, gespreksvoering, managen en leiding geven, waarna zich naar therapie begeven om alles wat met hun persoonlijke socialisatie is misgelopen te laten bijslutelen.

Om misverstanden te voorkomen: dat is niet omdat die vrouwen *ouder* zijn geworden, dat ze zo in hun eentje worstelen. Want de twintigers en dertigers - voorzover bezig met de toegang tot de arbeidsmarkt - zijn niet anders, hoe kollektief ze ook heen en weer springen in de disko.

Dat die beweging zo jong is gestorven is merkwaardig in een tijd waarin het oud worden van vrouwen zo lang is uitgesteld; waarin het steeds beter lukt vrouwen in beweging te houden, op een leeftijd waarop hun moeders er vastberaden bij gingen zitten. Er bestaat dus geen rechtstreeks verband tussen de bewegelijkheid van vrouwen als individu en de bewegelijkheid van hun gezamenlijkheid. Integendeel: als we de eerste golf er bij nemen, dringt zich zelfs een *omgekeerd evenredig* verband op. De vrouwen van die golf hebben zich samen hele levens lang in hun individuele korsetten bewogen tot ze eindelijk mochten gaan sporten – en daarna was het allemaal individualisme en flapperdom, met de laatste restjes beweging verstart tot buro'tjes en vrouwenstudies, net zoals nu. Van golf tot golfen. (En als vrouwen dan maar wat beter gingen tennissen! Waar blijft de beweging voor de vijfsetter? Moet de oude Navratilova dat ook weer in haar eentje doordrukken?)

Wij stuiten dus op een paradox: vrouwen als individu zijn tegenwoordig veel te beweeglijk. Ze worden niet oud, er zit geen vastigheid in. Hun favoriete beweging is het spagaat - één been glijdend naar het zelfstandig bestaan en het andere naar het leven 'als vrouw'. Ze hebben zulke soepele gewrichten dat ze alle kanten opvallen. Omdat ze ook het korset in de strijd verloren hebben, zoeken ze dan maar een uitwendig skelet: ze laten zich inkapselen in de officiële mannelijke instellingen. Iedere dag om 9 uur naar het buro! Nota's schrijven! Dat geeft houvast.

Zo veranderde beweging in burokratie; die gewrichtsstijfheid, waarover zoveel geschreven is en wordt en waartegen alleen 'privatisering' zou helpen. Nu, wat de mannen betreft klopt dat laatste wel: die hebben in de privatisering inderdaad voor alles een puik middel. Alles wordt inderdaad geprivatiseerd, tot persoonlijk bezit gemaakt, van menselijke arbeidskracht tot

---

¹ Verschenen in *Opzij* juli/aug 1991, onder de titel *Te vroeg overleden: de vrouwenbeweging. De opmars van de individuele feminist.*

natuurlijke hulpbronnen, waaronder vrouwen en dan ook met huid en haar – met onthaarde huid, bedoel ik.

Dat kunnen die mannen, niet omdat het zulke geweldige individuen zijn, maar omdat ze zulke prachtige organisaties hebben, officiële en niet-officiële, legale en illegale, waarmee ze de strijd om de buit voeren; nu, het moet wel raar lopen als een mannenklup helemaal niets binnenkrijgt - zelfs bij hongersnoden sterven vrouwen en kinderen het eerst.

Vrouwen hebben geen organisaties en geen verbanden; ze doen het uitvoerend werk om de mannenorganisaties in stand te houden. Onderling hebben ze netwerken, zoals Deborah Tanner in een recent boek uiteenzette. 'Netwerken' vind ik overigens een wat groot woord; 'haakwerkjes' lijkt me beter; maar met het principe ben ik het eens. Deze textieltermen verwijzen naar verbondenheden waarin de deelnemers onderling *gelijk* zijn: allemaal even onderdrukt en dus steeds maar op de wip tussen klagen en opscheppen om het maar vooral zo te houden. Zo'n weefsel is dus geen organisatie: het heeft geen doel en geen leiding, het is zo'n beetje voor alles en van iedereen en het werkt op haar best als bezemwagen, als achterwacht of als counsellinstituut. Je kunt er geen klap mee geven en geen buit mee veroveren.

Het enige wat je wel met die netjes kan doen is ze aan elkaar knopen. Je kunt ze dan, zoals Weeda voorstelde, tussen de flats hangen om er kinderen in op te vangen. Je kunt er ook een beweging van maken - dat deden we in 1970.

Nee, ik ga nu niet vertellen hoe leuk dat was. Ik las laatst nog een advies in de krant (ik meen van de behaviorist Skinner, die nu ook al weer dood is) dat je als je oud wordt *nooit* iets moet vertellen van langer dan 10 jaar geleden, tenzij het zeer nadrukkelijk gevraagd wordt. En wie erbij was weet het trouwens nog en wie er niet bij was kan het zich toch niet voorstellen. Zo ongehoorzaam! Zo boos! Zo zonder enig respect! Straten vol heilige huizen stortten in, hele netwerken van huwelijken werden ontworteld. En wat waren de mannen bang...

Wat mij hoop geeft is dat er geen enkele reden is dat ik dat niet nog eens zal meemaken; dat is het voordeel van dat vrouwen tegenwoordig zo oud worden. Het enige wat nodig is is dat 'het onbehagen bij de vrouw' even overspringt van het ene haakwerkje naar het andere. Als de temperatuur maar laag genoeg is verandert iedere draad in een supergeleidster.

Dat is het probleem dus niet. Het probleem is: hoe houd je zo'n nieuwe beweging in beweging? Welke oefeningen, wat voor dieet? Het laatste is wel uitgeprobeerd, drank en sigaretten (andere roesmiddelen weet ik alleen van horen zeggen). Je stijgt niet zomaar op vanuit de 'macht der vanzelfsprekendheid', die de macht der mannen is.

De oefeningen zijn echter moeilijker te bedenken. Ik hoorde net in de trein dat daar tegenwoordig 'dramaterapie' voor bestaat. 'Gezonde mensen', zei mijn bron, 'doen af en toe iets wat ze eigenlijk niet durven, om zichzelf in beweging te houden. Wie vastgelopen is heeft daarvoor een therapeut nodig die af en toe een eng toneelstukje opdraagt.' Een beweging heeft echter per definitie geen therapeuten: zodra die binnendringen, is het einde nabij. Je moet het zelf bedenken, zoals Dolle Mina deed, maar ook daar kwamen na een aantal jaren ondanks veel nagelbijterij nog slechts grote kartonnen pillen voor het ziekenfondspakket uit. En ik heb later, met iets wat nota bene het VrouwenBevrijdingsFront heette, actie gevoerd tegen moederdag, met moeder met een theedoek om haar kop op een trapladdertje in de Kalverstraat! Dat heeft ons voor jaren gestopt, zo naar waren we geworden van alle vriendelijke reacties.

Iets verzinnen wat je niet durft te doen heeft iets heel Baron van Münchhausenachtigs. Zodra er iets gevaarlijks in je opkomt, treden alle verdringingsmechanismen in werking. Vandaar de noodzaak der roesmiddelen: dan verslappen de remmen wat, zodat je het misschien per ongeluk toch zegt, zodat iemand het kan horen die het toevallig juist helemaal niet eng vindt. Eigenlijk is mijn haakwerkje, dat van de radikalen rond het Amsterdamse vrouwenhuis is overgebleven, daar allemaal veel beter in geworden. Ouder en ouder worden we - ik persoonlijk word zo oud dat ik nostalgies word als ik nog eens een klein opvliegertje krijg - maar wij vinden tegenwoordig minstens één keer per jaar aanleiding tot het doen van de raarste dingen. Wij gooien met viooltjes met aardkluiten eraan, en met stuifmeel (de milieubeweging heeft ons duidelijk niet onberoerd gelaten) naar professoren en

universiteitsbestuurders; wij laten bij de minste provokatie de lurf uit de broek hangen of posteren ons als potloodventers op het trapeleertje in het centrum der stad - blote konten slechts beschermd door de regenjas van achteren, en de kwaliteits- en geschiktheidslurven van voren.

Wij doen minder, wij durven meer. Hoe meer we verburgerlijken hoe groter onze behoefte wordt om eens uit de band te springen. Alleen op het doel van ons streven, namelijk dat er meer vrouwelijke hoogleraren en andere dignitaressen benoemd worden, heeft dit gesprong geen enkel effect.

Ook het Positieve Ingereep Kollektief en de actiegroep Wilde Ada vallen dus helaas onder de groeiende bewegelijkheid van het ouder wordend vrouwelijk *individu*. Een nieuwe golf zie ik daaruit niet voortkomen.

Achteraf bekeken was de volgorde gewoon verkeerd om. We hadden met kluiten moeten gooien toen we nog met zovelen waren, dat had pas zoden aan de dijk gezet. Maar toen wilden we dat *alle* vrouwen zouden meedoen, en dan moet je geen mannen beschadigen. Zoals d'Ancona zegt: als je één man aanvalt staan er meteen tien vrouwen omheen om hem te verdedigen. En omdat we niet tevreden waren met een beweging, maar meteen de helft van de bevolking wilden hebben, werden we van een beweging *tegen* mannelijke macht tot een breiwerk voor vrouwen, die uiteindelijk niets anders bleken te willen dan rustig hun spagaat oefenen en bewegelijk oud worden.

Nee, dat moet anders, de volgende keer. Het moet niet meer zo zijn dat iedereen die met haar onbehagen komt aanlopen meteen maar hartelijk ontvangen wordt met koffie en begrip. Door al dat bijgetank ben je de kostbare feministen met de aardige karakters in de kortste keren kwijt: leeggehaald, uitgebrand. We moeten hetzelfde eisen wat de mannen al millennia doen: actieproeven, flinkheidsbewijzen. Eerst gooien, dan klagen (klagen moet: onderdrukt blijven we voorlopig wel). Wat een heerlijk gedeeld zelfbewustzijn, wat een eergevoel, zullen dan ontstaan! En dan niet dat uit schuldgevoel meteen voor *niets* aan alle vrouwen willen geven.

Deze vrouwenbeweging is zo jong gestorven omdat ze zo *moederlijk* was: zij wilde vrouwen gelukkig maken, redden, genezen. Wat dat betreft is het individualisme van tegenwoordig beter - mits het de vrouwelijke vermomming afwerpt, de grenzen van de vrouwelijkheid durft te overschrijden.

Want dat is pas eng, dat is te ver gaan: betrappt te worden op de wens het mannendomein binnen te dringen. De seksegrenzen worden door *angst* voor hoongelach bewaakt. De vrije ruimte voorbij die grens kan alleen ervaren worden door er in te springen; desnoods omdat je door anderen geduwd wordt.

Dus: de volgende keer dat we netwerkjes knopen, maken we er meteen vechtklupjes van. En dan zullen we eens een beweging zien waarvan en waarvoor de leeftijd van geen enkel belang is.